

Sınıf Öğretmeni Adaylarının 'Değer' Kavramına İlişkin Metaforik Algıları

Soner ALADAĞ¹, M. Pınar KUZGUN²

Öz: Bu çalışmanın amacı, sınıf öğretmeni adaylarının “Değer” kavramı hakkındaki düşüncelerine ilişkin metaforik algılarını tespit etmektir. Araştırmanın çalışma grubunu 2014–2015 eğitim-öğretim yılında Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Ana Bilim Dalında 4. Sınıfta okuyan 135 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Çalışma grubu, kolay ulaşılabilir durum örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenmiştir. Katılımcıların her birinin öncelikle değer kavramı hakkındaki düşüncelerini yazmaları daha sonra da “değer..... gibidir; çünkü” biçimindeki formları doldurmaları istenmiştir. Bu formlardan elde edilen veriler ile öğrencilerin değer kavramına ilişkin düşünceleri incelenecektir. Öğrencilerin oluşturdukları metaforlar ve bu metaforların ortak özellikleri belirlenmeye çalışılacaktır. Araştırma nitel bir araştırmadır. Verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. Öğretmen adaylarının değerlere ilişkin düşünceleri 7 ana temada toplanmış ve 330 farklı görüşe ulaşılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, katılımcılar değer kavramına ilişkin olarak toplam 107 adet geçerli metafor üretmiştir. Bu metaforlar daha önce oluşturulan 7 tane tema altında toplanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Değer; metafor; sınıf öğretmeni adayı

¹ Adnan Menderes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sınıf Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, soneraladag@yahoo.com

² Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, pınar_kzgn@hotmail.com

The Thoughts And Metaphoric Perceptions Of Primary School Teacher Candidates About Value Concept

Abstract: The aim of this research is to identify the primary school teacher candidates' perceptions that are about values by means of metaphores. 135 primary school teacher candidates consist of the research's study group who are senior class students in Adnan Menderes University in 2014-15 education year. The study group is accessible sample group. Some questions were asked to participants about the value and some forms were given them. First question was "what is the meaning of value". In order to collect data participants were asked to complete the prompt "Values are like.....because....." By means of these forms students' thoughts about values and metaphores about values will be revealed. This research is a qualitative. In data analysis content analyse method was used. Primary teacher candidates' views about values were collected in 7 main themes and reached 330 different views. Participants produced 107 proper metaphores about value concepts. Later, these metaphores were collected under 7 different categories according to common charecteristics.

Keywords: Value; metaphores; primary school teacher candidate

Giriş

Günümüz dünyasında, hızla büyüyen sosyal problemler, artan şiddet olayları, terör, uyuşturucu, cinayet, intihar, hırsızlık, hoşgörüsüzlük, sorumsuzluk gibi olumsuz durumlardan hem toplumlar hem de bireyler etkilenmektedir. Bu tür olumsuz durumların ana kaynağı değer eksikliği ve değerleri kazandırmada karşılaşılan güçlüklerdir. Bireylerin belli değerleri kazanması ve değerlerin özelliklerine uygun olarak davranışta bulunması, toplumda ortaya çıkacak olan bir takım rahatsız edici durumları engelleyecektir. Değerler, insanın hayatında önemli bir yere sahip olan unsurlardır.

Değerler kavramsal olarak üzerinde çok durulan bir konu olmasına rağmen, değer kavramının yeterince açıklığa kavuşturulduğunu söylemek zordur. Davranış bilimciler ve sosyal psikologlar değerlerin bir yandan bireysel tutum ve davranışları, bilişsel süreçleri etkilediğini, diğer yandan toplumun kültürel kalıplarıyla etkiletişimde bulunduğunu, onları yansıttığını kabul etmektedirler. Psikolojinin, sosyoloji ve antropoloji gibi değer kavramı ile

yakından ilgili davranış bilimcilerince geliştirilen yöntemler ve ulaşılan sonuçlar bakımından değer kavramının üzerinde büyük ölçüde tutarlılık kazandığı görülmektedir. Bireylerin davranışları dolaylı ya da dolaysız olarak değerler tarafından yönlendirilmektedir (Özgüven, 1994:349).

Değer, bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlar” olarak tanımlanmaktadır. (MEB, 2005: 87). TDK (2015) değeri, bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet olarak tanımlamaktadır.

Değerler, toplum ya da bireyler tarafından benimsenen birleştirici olgular, toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına ve bireylerin iyiliği için olduğuna inanılan ölçütler, bilinç, duygu ve heyecanları da ilgilendiren yargılar ve bireyin bilincinde yer eden ve davranışı yönlendiren güdülerdir (Özgüven, 1994: 350).

Kuçuradi (1998: 11), davranış şekillerine ve birer kavram olarak görülen değerlere farklı toplumlarda ve çağlarda farklı değerler biçildiğini yani insan değerlerinin ve buna bağlı olarak ortaya çıkan insan davranışlarının farklı toplumlarda ve zamanlarda iyi-kötü, güzel-çirkin gibi farklı şekilde yorumlanabildiğini, bunun yanında aynı toplum ve aynı zaman diliminde bireyler arasında farklılık gösterebildiğini belirtmektedir.

Genel olarak ifade etmek gerekirse değerler iyi ve kötüyü ayırt etmemizde bize yol gösteren, gösterdiği bu yolda ilerlerken davranışlarımızı, kişiliğimizi hatta sosyal statümüzü etkileyen ve belirleyen, hayatımızda önemli bir yer arz eden soyut olgulardır.

Değerler, insanların dünyaya, topluma, bireye bakış açısını; dünün, bugünün ve yarının üzerinden düşünerek evreni algılayış biçimimizi etkiler ve yaşam felsefemizi ortaya koyar. Dolayısıyla değer, davranışta bulunduğumuz her şeyin temelinde yatan anlayıştır, diyebiliriz (Balcı, 2008: 4).

Değerler kişiler arası bağı ve iletişimi artırdığı gibi bazen çatışmalara da yol açmaktadır. Bu durum kişisel değerlerin de varlığını bizlere göstermektedir. Değerler kişilere ve gruplara özgü olabileceği gibi toplumlara özgü de olabilmektedir.

Değerler toplumdan topluma, zamandan zamana değişebilir. Çünkü değişim; bazı durumlarda kaçınılmaz olmaktadır. Bireylerin yaşam şartlarının ve standartlarının değişimi, bilimsel ve teknolojik gelişmeler, insan hayatını tamamen değiştirebilmektedir. Değerler de

insanın söz, davranış ve hareketlerinde hayat bulan olgular olduğu için insan hayatında meydana gelen bu değişimlerden etkilenmektedir. Değişim ve gelişmeler ışığında insanın yaşama bakış açısındaki değişmeye paralel, bu değerlere yüklenen anlamlar da değişmektedir. Bu değişim bazen değerın önemini kaybetmesine yol açabilirken, bazen de var olan değerın revize edilmesini, yeniden yapılandırılmasını gerekli kılabilir. Burada önemli olan değişim sürecinde; toplumun yapısına uygun nitelikte ve uygun zaman aralığında değişim sürecinin gerçekleşmesidir. Topluma uygun olmayan, toplumsal kurullara ters düşen değerler toplum için kabul edilemez, reddedici nitelikte iken hızlı bir şekilde olan değişimler de insanların uyum sorunu yaşamalarına sebep olmaktadır. Zaman zaman ortaya çıkabilen bu sorunlar yanında değerlerin toplumsal hayatta bazı işlevleri vardır. Aydın ve Akyol Gürler'e (2012) göre bu işlevler şöyle sıralanabilir:

- Tarihi birikimleri geçmişten günümüze ulaştırırlar.
- Çoğunluk tarafından kabul edilmişlerdir.
- Karar verme, seçme gibi durumlarda kullanılırlar.
- Sosyal hayatı kontrol eden mekanizmalardır.
- Kültürün kuşaktan kuşağa aktarımında önemli rol oynarlar.
- Çevre veya insanlar ile etkileşim halinde ortaya çıkarlar.
- Davranış ve tutumlara etki ederler.
- İstenen, olumlu nitelikteki davranışları sergilemede güdüleyici ve özendirici işlev görürler.
- Farklılıkların, çatışmaların olduğu durumlarda ortak payda sağlarlar.
- Öğrenilebilir, öğretilebilir niteliktedirler. Yani genetik olarak bireylere işlenmiş özellikler değillerdir.
- İnsanlar tarafından yaşanır ve yaşatılır. Bu yönüyle insani niteliktedirler.
- Toplumun beklentilerine ve yapısına aykırı dürtü ve eylemleri sınırlandırılırlar.
- Soyut niteliktedirler. İnsanların davranış, tutum ve hareketlerinde somut olarak var olurlar.
- Değişim, yok olma, yeniden ortaya çıkma özelliklerine sahiptirler.(Akt. Güzel Candan ve Ergen, 2014: 138-139).

Değerlerdeki değişim birdenbire değil, zaman içerisinde oluşmaktadır. Değerler kalımsal değildir. Değerler bir sonraki kuşağa sosyal rollerle öğrenilerek aktarılır. Değerler, aileden, yakın çevreden, yazılı ve görsel materyallerden taklit ya da model alma yolu ile öğrenilir (Aral, 2008:9).

Aktepe'ye göre (2010:4) bireyin iyi bir vatandaş olma sürecini basamaklara benzetirsek, bu sürecin ilk basamağı ailedir. Birey aile ortamında edindikleriyle beraber, iyi bir vatandaş olmanın en önemli evresi olan ilköğretimin kapısını çalmaktadır. Bireyin yeni tanıştığı bu evre insanın kişiliğinin büyük oranda şekillendiği yerdir. İlköğretimde bireyin toplumsallaşmasının sağlanması ve değerler eğitiminin toplumun gelişimiyle paralel olarak sağlıklı bir şekilde verilmesi, çocuğun ileriki yaşamı için dengeli bir kişilik oluşturması bakımından önemlidir.

Değerler, bireylere küçük yaşlardan itibaren kazandırılmaya çalışıldığı müddetçe etkili olabilir. Değerlerin kazandırılmasında önemi yüksek olan dönem İlköğretimin birinci kademesidir. Bu dönemde özellikle sınıf öğretmenlerine büyük bir sorumluluk düşmektedir. Sınıf öğretmenlerinin değerleri kazandırmada etkin ve özenli olması iyi yetişmiş nesillerin doğmasını sağlayacaktır. Bu aktarımı gerçekleştirebilmesi için öğretmenlerin değer yargıları ve değerler eğitimi konularında bilimsel yeterliliklere, donanıma ve ideal değerlere şahsen sahip olmaları gerekmektedir. Bütün bunların gerçekleşebilmesi için öncelikle; hedeflenen değerleri kazanmış ve iyi yetişmiş nesilleri yetiştirecek olan öğretmen adaylarının değerleri nasıl algıladıkları gün yüzüne çıkarılmalıdır. Bu algıları betimlemede etkili olan araçlardan biri de metaforlardır.

P. Bredeson'a (1988) göre son zamanlarda metaforların belli başlı sosyal ortamlardaki faaliyetlere nasıl rehber olduğu, inançları, tutumları ve değerleri nasıl şekillendirdiği, örgütsel süreçleri nasıl gösterdiği ve örgütsel yaşamın oluşturulmasında nasıl vurgulandığına ilgi artmıştır (Akt. Çelikten, 2006:270).

Metaforların dilin ötesinde, kültürel, sosyal ve felsefi boyutları da bulunmaktadır. Hiçbir metafor keyfi değildir. Metaforların tümü, fiziksel ve kültürel yaşantıdan kaynaklanmaktadır. (Girmen, 2007: 10-11). Lakoff ve Johnson (2005: 28), metaforun sadece bir dil sorunu olmadığını; insanın düşünce sürecinin büyük ölçüde metaforik olduğunu öne sürmektedir.

Sınıf Öğretmeni Adaylarının 'Değer' Kavramına İlişkin Metaforik Algıları

Metaforlar, insanların hayatı, çevreyi, olayları ve nesnelere nasıl gördükleri; farklı benzetmeler kullanarak açıklamaya çalışmada kullandıkları bir araç olarak düşünülmektedir. (Cerit, 2008: 694).

Demir'e (2005) göre metaforlar günlük hayatta kullandığımız dili sadece süslemeye yönelik bir söz sanatından ibaret değildir, onların insan hayatındaki önemi bundan çok daha fazlasını kapsar. Metafor kavramı Türkçe'de "eğretileme" veya "istiare" olarak kullanılmasına karşın, bu iki kavramın da "metaforun özünü ıskaladığı" düşünülmektedir. Daha açık bir ifadeyle, eğretileme (veya istiare) daha çok edebiyatta kullanılan diğer mecaz sanatları (örneğin, teşbih, benzetme, kinaye, vb.) gibi edebi veya sanatsal bir işlev görürken, metafor kavramı daha çok zihinsel ve düşünsel kavrayış sistemimizi simgelemek için kullanılmaktadır (Akt, Saban, 2008: 460).

Metafor, bireye iki olay, olgu, konu ya da kavram arasında karşılaştırma yapmayı ve bunlar arasındaki benzerlikleri mecazlı bir anlatımla sunmayı sağlar. Böylece iki şey ile ilgili benzerliklere dikkat çeker ya da birini diğerinin yerine geçirerek açıklama olanağı sunar. (Coşkun, 2010: 921).

Metaforik algılar, bireylerin günlük hayatlarında kullandıkları bazı benzetme unsurlarını ve açıklayamadıkları bazı durumları açıklamaları ve böylece zihinlerindeki durumun ortaya çıkması açısından önem taşımaktadır. Bilindiği gibi metafor, bir kavramı başka bir kavrama benzeterek anlatma çabasıdır. Başka bir ifade ile kavramlardan biri iyi biliniyorsa diğerini anlatmak daha kolay olacaktır (Tamimi, 2005: 30).

Booth (2003) metaforların işlevlerini şu şekilde sıralamıştır:

- Metaforların, söylediği ya da kastettiği anlam bir dereceye kadar bağlamı değiştirebilir.
- Metaforların anlam değeri, her zaman için gerçek anlam değerinden daha yoğundur.
- Metaforlar, göreceli anlam değerleri taşırlar.
- Metaforlar, toplumsal anlam değeri taşırlar.
- Bireylerin kullandıkları metaforlar, bireyin kişiliğine ilişkin ipuçları taşırlar.
- Metaforlar, bireyde düşünme derinliği yaratırlar.
- Metaforlar, karakteri ve kültürü tanımada araç olarak kullanılabilirler.
- Metaforlar, farklı bilim dallarında veri toplama aracı olarak kullanılabilir bir özelliğe sahiptirler. (Akt. Girmen, 2007)

Metafor kullanımı, bireyin genel olarak dünyayı algılayışını yapılandıran bir düşünme biçimi ve bir görme biçimi anlamına gelir. Metaforlar, okuyucuda ya da dinleyicide bilişsel bir sürecin başlamasını sağlar. Gelişen bilişsel süreç bireyde duyuşsal etkiler yaratır. Bilişsel ve duyuşsal süreçler karşılıklı olarak birbirini etkiler ve besler. Bu da metaforların birey üzerindeki etkisinin gücüne işaret etmektedir. Metaforlar, söylenmek isteneni daha az sözcükle, daha vurgulu bir biçimde ifade etmeye yararlar. Örneğin, “yatakhane benim için hapishaneydi” tümcesinden yiyeceklerin sınırlı olduğu, ışığın az olduğu, zor günler geçirildiği, ortamın çok temiz olmadığı, kısıtlı yaşam alanlarının bulunduğu anlamları çıkartılabileceği gibi değişik daha birçok anlam çıkarılabilir. Bu nedenle metaforlar; bireyi yaratıcı düşünmeye, hayal etmeye, kendi yaşantısı içinde anlamlandırmaya yönlendirmektedir. Aynı zamanda, metaforlar, bireylerin sınırlanmasını engelleyerek onları yaratıcılığa yönlendirirken, dilin derinliklerinde kendilerini bulmalarını sağlamaktadır. Bu bakımdan, bireylerin düşüncelerini, duygularını, yaşantılarını tanımlamalarında metaforlardan yararlanmaları kaçınılmazdır. (Yaşar ve Girmen, 2012, 14). Ocak ve Gündüz’e (2006) göre metaforlar, karmaşık olguları açıklamak üzerine kullanılan bir öğretim tekniğidir.

Bireylerin düşünceleri ve bunları ifade etme biçimleri incelendiğinde, soyut kavramlar ile bilinenler arasında ilişki kurarak açıklamalar yapmaya çalıştıkları gözlemlenmektedir. Sahip olduğu bilgi, beceri ve tutumlarla hareket eden bireyler, soyut kavramlar ile bilinen somut şeyler arasında ilişki kurarak düşüncelerini ifade etmede metaforik yapılar oluştururlar (Saban ve ark., 2005). Metaforlar, kişilerin herhangi bir olguya nasıl bir anlam yüklediğini gösteren resimler gibidir.

Değişen ve gelişen dünyada öz benliğini kaybetmeden değişime ve gelişmelere ayak uyduran bireyler yetiştirmenin zorlukları eğitimciler tarafından bilinmektedir. Bir yanda, dünyada her an bulunan yeni teknolojik buluşlar ve bu buluşların toplum tarafından kullanılmasıyla toplumun yapısındaki sosyolojik ve kültürel değişiklikler, diğer yanda ise devletin sağlamlığı açısından gerekli olan milli birlik ve beraberlik duygusunu genç nesillere aşılama sorumluluğu bulunmaktadır. Bu sorumluluk değerlerin genç nesillere aktarılması ile yerine getirilebilir. (Elbir ve Bağcı, 2013: 1322). Bu çalışmayla değerlerin aktarılmasında rehber olacak sınıf öğretmeni adaylarının değer kavramını nasıl algıladıkları ortaya çıkarılacaktır. Literatür taramasında sınıf öğretmeni adaylarının okula, öğretmene, öğrenme

ve coğrafya gibi kavramlara ilişkin metaforik algıları tespit edilmeye çalışıldığı görülmektedir.

Bağcı ve Yelken'nin (2010) ilköğretim öğretmenlerinin "değer" kavramına yükledikleri anlamlar adlı nitel çalışmasında öğretmenlerin değer kavramına ilişkin yaptıkları açıklamalarda değerın toplumsal yaşamda bir yerinin bulunduğu, insanın sahip olduğu üstün yetenekler ve bireyin toplumsallaşmasında ve kişilik gelişiminde etkili toplumsal kurallar olduğu yer almıştır. Aynı zamanda öğretmenlerin; değer kavramını, değer eğitiminin işlevlerini ve değerlerin gelecek kuşaklara aktarılmasını önemli buldukları görüşlerinde görülmüştür.

Avcı'nın (2004) 'Üniversite gençlerinin bireysel ve toplumsal değerlere ilgi ve bakışı Süleyman Demirel Üniversitesi Örneği' adlı çalışmasında el edilen verilere göre aile kurumunun gençler tarafından önemini yitirdiği, evliliğe verilen değerın öğrenciler tarafından sıradan bir ilişki haline geldiği, sigara ve alkol kullanımındaki alışkanlık düzeyinin arttığı, bilginin değersizleştiiği, parasal getirisi yüksek popüler mesleklerin daha çok tercih edildiği ve toplumsal yarardan ziyade bireysel yararın ön plana çıktığı sonucuna ulaşılmıştır.

Gömleksiz'in (2004) nicel bir çalışma olan 'lise öğrencilerinin toplumsal değerlere ilişkin tutumları: Elazığ ili örneği' adlı çalışmasında öğrencilerin toplumsal değerleri nasıl algıladıkları bu değerlere karşı nasıl bir bakış açısına sahip oldukları ortaya konmak istenmiştir. Uygulanan toplumsal değerleri tutum ölçeğinden elde edilen verilere göre çevre sorunlarına duyarlılıkta, eşitlik ve sosyal adalete ilişkin görüşlerde ve bunun yanı sıra geleneksel toplumsal değerler ve sevecenlik konusunda kızların lehine anlamlı bir farklılık görülmüştür. Kız ve erkek öğrencilerin ise insan haklarına saygılı oldukları ve en fazla duyarlılık gösterilen değerın ise sosyal bütünlük olduğuna ulaşılmış. Bunun yanı sıra sorumluluk, dürüstlük ve kendini kontrol altına alabilme durumlarında kız öğrencilerin lehine anlamlı farklılık elde edilmiştir.

Bu çalışmanın amacı, geleceğın öğrencilerine değerleri kazandıracak olan sınıf öğretmeni adaylarının "değer" kavramı hakkındaki metaforik algılarının belirlenmesidir. Bu genel amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1.Sınıf öğretmeni adaylarının değerlere ilişkin görüşleri nelerdir?

2.Bu düşünceler ortak özellikleri bakımından hangi kavramsal kategoriler altında toplanabilir?

3.Sınıf öğretmeni adaylarının, değer kavramına ilişkin sahip oldukları metaforlar nelerdir?

Yöntem

Bu çalışmada nitel araştırma desenlerinden araştırmanın doğasına uygun olan “*olgubilim (görüngubilim, fenomenolojik) deseni*” kullanılmıştır. Olgubilim deseni farkında olduğumuz, ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Olgular yaşadığımız dünyada olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar gibi çeşitli biçimlerde karşımıza çıkabilmektedir. Ancak bu tanışıklık olguları tam olarak anladığımız manasına gelmez. Bize tümüyle yabancı olmayan, aynı zamanda da tam anlamını kavrayamadığımız olguları araştırmayı amaçlayan çalışmalar için olgubilim uygun bir araştırma zeminini oluşturur (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 72).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2014–2015 Eğitim-Öğretim yılları arasında Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Anabilim dalında okuyan 4. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışma grubu, kolay ulaşılabilir durum örneklemeyle seçilmiştir. Araştırmaya 52’si (% 38) erkek ve 83’ü de (% 62) kız olmak üzere toplam 135 sınıf öğretmeni adayı katılmıştır. Araştırmaya katılan sınıf öğretmeni adaylarının cinsiyete göre dağılımı Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Yüzde Ve Frekans Dağılımları

Cinsiyet	Frekans (N)	Yüzde (%)
Kız	52	38
Erkek	83	62
Toplam	135	100

Verilerin Toplanması

Verileri elde etmede değer kavramına ilişkin açık uçlu soruların bulunduğu formlardan yararlanılmıştır. Çalışmanın geçerliğini güçlendirmek için iki alan uzmanının görüş ve önerileri alınmıştır. Uzmanların önerileri doğrultusunda, öğretmen adaylarının

Sınıf Öğretmeni Adaylarının 'Değer' Kavramına İlişkin Metaforik Algıları

metafor kurmalarını kolaylaştırmak ve anlamsal çağrışımları artırmak adına metafor üretmeye geçmeden önce '*metaforlar hakkındaki düşüncelerinizi yazınız.*' sorusu forma dahil edilmiş ve formun sunuş bölümünde birkaç düzeltme yapılmıştır. Bu sayede form uygulamaya konulmak üzere son şeklini almıştır. Araştırmaya katılan sınıf öğretmeni adaylarının değer kavramına ilişkin sahip oldukları metaforik algıları ortaya çıkarmak için öncelikle değer kavramı hakkındaki düşüncelerini yazmaları daha sonra da "değer..... gibidir; çünkü" biçimindeki eksik bırakılmış bir cümleyi tamamlamaları istenen formlar dağıtılmıştır. Formun doldurulması ve metaforlar hakkında uygulama öncesi kısa bir açıklama yapılmıştır. Formun sunuş bölümünde, çalışmanın amacının sınıf öğretmeni adaylarının değerlere ilişkin metaforik algılarının tespit etmek olduğu, verilecek olan bilgilerin gizli tutulacağı, verilerin yalnızca bilimsel araştırmalarda kullanılacağı ve öğretmen adaylarının maddeleri samimiyetle işaretlemeleri gerektiği söylenmektedir. Öğrencilerden kişisel bilgi olarak sadece cinsiyetlerini işaretlemeleri istenmiştir. Uygulama sırasında iki araştırmacı görev alarak süreci yönetmişlerdir. Ayrıca adaylara, metaforları üretmeleri için yaklaşık 15 dakika bir süre verilmiştir.

Verilerin Analizi

Sınıf öğretmeni adaylarına 'değerler hakkındaki düşüncelerinizi yazınız.' sorusuna verilen cevaplardan elde edilen verilerin analizinde 'içerik analizi' tekniği kullanılmıştır. Analizin gerçekleşme aşamaları ise (1) veriler kodlanması, (2) temaların bulunması, (3) kodların ve temaların organize edilmesi ve (4) bulguların yorumlanması ve tanımlanması şeklinde yapılmıştır. İçerik analizi, toplanan verilerin derinlemesine analiz edilmesini gerektirir ve önceden belirgin olmayan temaların ve boyutların ortaya çıkarılmasına olanak tanır. (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 227).

Temel kodların belirlenmesi aşamasında iki araştırmacı aynı veri seti üzerinde bağımsız bir şekilde çalışmışlardır. Daha sonra kodlar üzerinde uzlaşılı olup olmadığı incelenmiştir. Görüş birliğine varılan kodlar olduğu gibi kullanılmıştır. Kodlar aracılığıyla veri tekrar okunmuştur. Öğretmenlerin değer kavramına yükledikleri anlamlarını belirlemek üzere, ifadeler içerik benzerliği dikkate alınarak sınıflandırılmıştır. Son olarak her bir sınıflandırmaya isimler verilerek ana temalara ulaşılmıştır (Patton, 2002). Elde edilen bulgular dâhilinde değerlere ilişkin hiç görüş belirtmeyen 4 tane form çalışma dışı

bırakılmıştır. Geriye kalan 131 formdan değerlere ilişkin 330 tane görüşe ulaşılmıştır. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu değerlerin birden fazla niteliği hakkında görüş bildirmiştir.

Katılımcıların geliştirdikleri metaforlar ise beş aşamada analiz edilmiştir. (1) Kodlama ve ayıklama aşaması, (2) örnek metafor imgesi derleme aşaması, (3) kategori geliştirme aşaması, (4) geçerlik ve güvenilirliği sağlama aşaması ve (5) nicel veri analizi için verileri SPSS paket programına aktarma aşaması. (Saban, 2008:464).

1.Kodlama ve ayıklama aşaması: Öncelikle öğrencilerin ürettiği metaforlar alfabetik sıraya göre sıralanmıştır. Sıralama esnasında öğrencilerin metaforu açıkça belirtip belirtmediklerine bakılmıştır. Bu aşamada basitçe her katılımcının sunduğu metafor kodlanmıştır (örneğin, "aile", "su", vb.). Boş bırakılan (n:2) ve herhangi bir metaforun üretilmediği kağıtlar, bazı öğrencilerin metafor üretip geçerli bir mantıksal dayanak sunmadıkları formlar ve metafor üretildiği halde yalnız bir tane olup kategori oluşturmada yetersiz olan formlar da elenerek çalışma dışında bırakılmıştır.

2.Örnek metafor imgesi derleme aşaması: Bütün ayıklamalar sonucunda 28 adet kâğıt elenerek araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır. Geriye kalan 107 metafor ile çalışmaya devam edilmiştir. Bu metaforlar tekrar alfabetik sıraya göre dizilmiş ve ham veriler ikinci kez gözden geçirilerek her metafor için onu en iyi temsil eden birer "örnek metafor ifadesi" seçilmiştir. Bu ifadelerin sonucunda "örnek metafor listesi" oluşturulmuştur. Buna ek olarak, bir metafor imgesini kimin ürettiğine ilişkin kişisel bilgiler, söz konusu metafor ifadesinin hemen ardında yer alan parantez içinde kodlanmış (1. Öğrenci. Kız; 1ÖK) olarak verilmiştir.

3.Kategori geliştirme aşaması: Oluşturulan "örnek metafor listesi" baz alınarak üretilen her metafor imgesinin konusu, kaynağı ve metaforun konusu ile kaynağı arasındaki ilişki bakımlarından analiz edilmiştir. Daha sonra her metafor imgesi önceden oluşturulan 7 tema ile ilişkilendirilmiştir. (örneğin, 'toplum için önem arz etmesi açısından' vb.)

4.Geçerlik ve güvenilirliği sağlama aşaması: Araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğin sağlanması için veri analiz süreci ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Bu doğrultuda öncelikle kavramsal kategorilerin nasıl oluşturulduğu ayrıntılı bir şekilde izah edilmiştir. Bir sonraki basamakta elde edilen 107 metaforun her biri için en iyi temsil edildiği düşünülen metaforlar derlenmiş ve bulgular kısmında yer verilmiştir.

5. *Veri analizi için verileri SPSS paket programına aktarma aşaması:* Veriler SPSS istatistik programına aktarılarak 107 metaforu ve 7 ana kategoriye temsil eden katılımcı sayısı (f) ve yüzdesi (%) hesaplanmıştır.

Bulgular

Birinci ve İkinci Alt Amaca İlişkin Bulgular

Birinci alt amaç kapsamında, sınıf öğretmeni adaylarının değer kavramı hakkındaki düşünceler belirlenmeye çalışılmıştır. Bu aşamada 1. soruya (değer kavramı hakkındaki düşüncelerinizi yazınız.) verdikleri cevaplar teker teker okunmuştur. Formlardan elde edilen veriler kodlanmıştır. Benzer ve ortak anlam özelliği taşıyan kodlar sınıflandırma işlemine tabi tutulmuştur ve böylece temalar oluşturulmuştur. Daha sonra bu temalar da bir araya getirilerek tek bir ana tema altında toplanmışlardır. Analiz sonucu 7 ana tema (Devamlılığının Sağlanması Açısından Değer, İnsanların Yaşamına Etki Eden Bir Unsur Olarak Değer, Kurallar Bütünü Olarak Değer, Özgün Bir Unsur Olarak Değer, Değişim İçinde Olabilme Olasılığı Olarak Değer, Kapsamlı Bir Olgu Olarak Değer, Önem Arz Eden Bir Unsur Olarak Değer) ve 330 görüş elde edilmiştir. Bu temalara yönelik veriler tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. 1.Tema: Devamlılığının Sağlanması Açısından Değer

<i>Alt Temalar</i>	<i>Kodlamalar</i>	<i>F</i>	<i>Örnek Öğrenci Görüşü</i>
Sahip çıkılması ve korunması açısından değer	Sahip çıkmak, Korumak, Taviz vermemek, savunmak, asimilasyon, boyunduruk altında kalmamak, benliği yitirmek, yaşatmak	20	<i>Kültürel değerlerimize sahip çıkmazsak ilerleyen zamanlarda benliğimizi yitirebiliriz. Başka ülkelerin boyunduruğu altına girebiliriz. Değerlerimize sahip çıkmalıyız ve yaşatmalıyız. (Öğrenci, 1, K; 1ÖK)</i>
Nesilden nesile aktarılması açısından değer	Geçmişten günümüze aktarmak, insanlığın devamı, bağ kurmak, yeni nesil, devam etmesi, süreklilik	15	<i>Toplum değerlerini geçmişten geleceğe aktardığı sürece ayakta kalır. (Öğrenci, 109, E; 109ÖE)</i>
Öğretmenlik mesleğinde kazandırılması açısından değer	İlkokul çağında kazandırılması, öğrenciler, değer eğitimi, açıklanması gerekliliği, her vatandaşın kazanması, eğitim kademelerinde verilmesi, belirli gün ve haftalar	4	<i>İlkokuldayken öğrencilerimize değerler eğitimini en güzel şekilde vermeliyiz. (Öğrenci, 36, K; 36ÖK) Toplumumuzdaki değerleri belirli gün ve haftalar ve aylarda (örneğin bayramların, törenlerin denk geldiği zamanlarda) çocuklara değerleri aktarmalıyız çünkü toplumun devamı yani sürekliliği için... (Öğrenci, 59, K; 59ÖK)</i>
Küçük yaşlardan itibaren kazandırılması açısından değer	Çocuklara öğretilmesi, küçük yaş	2	<i>Çocuklara küçük yaşlarda öğretilmeleri gerekir. (Öğrenci, 58, K; 58ÖK)</i>
Toplam		41 (%12)	

“Devamlılığın sağlanması açısından değer” temasının içeriğiyle ilişkili açıklamalarda bulunan 41 (%12) farklı öğrenci bulunmaktadır. ‘Sahip çıkılması ve korunması açısından değer’ teması, diğer alt temalara göre daha baskın gelmiştir. Araştırmaya katılan 135 öğrenciden yalnız 2’si değerlerin küçük yaşlardan itibaren kazandırılması gerektiğini belirtmiştir.

Öğretmen adayları, değerlerin devamlılık niteliğini kazanması için değerlere sahip çıkılması ve değerlerin korunması gerektiği görüşündedirler bu ifadenin gerçekleşmesi için de değerlerin küçük yaşlardan itibaren kazandırılmaya başlanması sonrasında da değerlerin aktarımının okulda devam etmesi gerektiği düşüncesindedirler. Bu sayede değerlerin sürekliliği ve nesiller arası aktarımı sağlanmış olacaktır.

Akbaş’a (2004) göre okulların, önemli görevi, kültür aktarımında okul programında açık olarak belirtilen veya belirtilmeyen değerleri öğretmek, öğrencileri belirlenen kurallar doğrultusunda disipline etmek, ahlaki gelişimine katkıda bulunmak, karakterini ve benlik algısını olumlu yönde etkilemektir.

Tablo 3. 2. Tema: İnsanların Yaşamına Etki Eden Bir Unsur Olarak Değer

<i>Alt temalar</i>	<i>Kodlamalar</i>	<i>f</i>	<i>Örnek Öğrenci Görüşü</i>
İnsan ilişkilerini düzenleyen ve onları bir arada tutan bir unsur olarak değer	Birlik ve beraberlik içinde olma, bir arada tutma, kişilerin ilişkileri, bir başkasına verilen değer,	29	<i>Bu değerler olmazsa toplumda birlik ve dirlik olmaz. (Öğrenci, 116, E; 116ÖE)</i>
İnsanların davranışlarını, karakterini ve kişiliğini biçimlendiren bir unsur olarak değer	Kişilik, karakter ve davranışları biçimlendirmek, şekil vermek, yönlendirmek, insanı insan yapmak, doğduktan sonra karşımıza çıkması,	22	<i>İnsanların davranışlarını etkileyen olgulardır. (Öğrenci, 110, K; 110ÖK)</i> <i>Değer bir insanın hayata karşı olan tutumunu şekillendiren en önemli etkenlerden biridir. (Öğrenci, 118, K; 118ÖK)</i>
İnsanların sosyal statüsünü belirleyen bir unsur olarak değer	Sosyal statü, yaşamı etkileme, karşılıklı bakış açısı, toplumun içinde yer almayı sağlamak, yerimizi belirtmesi, gücü temsil etmesi, statü farkı, saygınlık	4	<i>Değerler bir insanı diğer insanların gözünde gördüğü statü farkıdır. (Öğrenci, 26, E; 36ÖE)</i>
Toplam		55	(% 16)

7 tema içinde üçüncü sırada yer alan ‘İnsanların yaşamına etki eden bir unsur olarak “değer” temasından toplam 55 (% 16) görüş elde edilmiştir. En az görüş içeren alt tema ‘İnsanların sosyal statüsünü belirleyen bir unsur olarak “değer” alt temasıdır, görüşün en

Sınıf Öğretmeni Adaylarının 'Değer' Kavramına İlişkin Metaforik Algıları

fazla olduğu alt tema ise “*insan ilişkilerini düzenleyen ve onları bir arada tutan bir unsur olarak değer*” teması şeklindedir. Öğretmen adayları, değerlerin kendi ilişkilerine yön verdiğini, kişiliklerini değiştirdiğini ve toplumdaki saygınlıklarını belirleyerek yaşamlarının her alanda etkili olduklarını ifade etmişlerdir.

Değerlerin toplumun devamlılığını sağlayan bir mekanizma olarak işlemesi toplumun bireylere yüklediği roller ve beklentileri aracılığı ile gerçekleşmektedir. Böylece değerler bireylerin tutum ve davranışlarının rehberi konumuna gelmektedir (Balci ve Yelken, 2010, 85).

Tablo 4. 3. Tema: Kurallar Bütünü Olarak Değer

<i>Alt Temalar</i>	<i>Kodlamalar</i>	<i>f</i>	<i>Örnek Öğrenci Görüşü</i>
Toplum tarafından doğru ve ideal olarak kabul görmüş normlar olarak değer	Kalıplaşmış düşünceler, nasıl yaşanması gerektiği hakkında düşünce veren, benimsenmiş, toplumsal bakış açısı, kabul görmüş yargılar, normlar, toplumda istenen, ortak halde kabul görmüş, vazgeçilmesi güç yargılar,	24	<i>Değerler toplum tarafından kabul gören düşüncelerdir. Her toplumda benimsenen, kabul gören değerler vardır. Toplumda yaşayan insanlar bu değerleri göz önünde bulundurarak yaşar. Birey, önemli bir konuda bir karara varacaksa bu değerleri göz önünde bulundurur ve ona göre hareket eder. (Öğrenci, 122, K; 112ÖK)</i>
Toplumun düzenini sağlayıcı unsur olarak değer	Kurallar, düzene sokma, barış ve huzur sağlama, sistematik, olumsuzlukların önüne geçen,	20	<i>Değer, insan yaşamını düzene sokan, hayata anlam katan sistemler bütünüdür. Kaos ortamının oluşmasını önlemek için değerlere önem vermeliyiz. (Öğrenci, 102, K; 102ÖK)</i>
Toplam		44 (%13)	

“*Kurallar bütünü olarak değer teması*”, 2 alt tema ve toplamda 44 (%13) düşünceden oluşmaktadır. “*Toplum tarafından doğru ve ideal olarak kabul görmüş normlar olarak değer*” alt temasında diğer temaya göre nispeten daha fazla düşünce yer almaktadır. Öğretmen adayları, değerlerin toplum tarafından kabul edilen normlar olduğunu düşünmektedirler. Bu kurallara göre davranışların iyi veya kötü olarak nitelendirildiğini bunun yanı sıra bu kuralların sınırları ile kişilerin kararlar alıp harekette bulduklarını ifade etmişlerdir.

Özgüven'e (1994) göre ise değerler, toplum ya da bireyler tarafından benimsenen birleştirici olgular, toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına ve bireylerin iyiliği için iyi olduğuna inanılan ölçütler, bilinç, duygu ve heyecanları da ilgilendiren yargılar ve bireyin bilincinde yer eden ve davranışı yönlendiren güdülerdir.

Tablo 5. 4. Tema: Özgün Bir Unsur Olarak Değer

<i>Alt Temalar</i>	<i>Kodlamalar</i>	<i>f</i>	<i>Örnek Öğrenci Görüşü</i>
Her insanın kendine özgü olması açısından değer	Kendine ait olma, farklı bakış açısı, kişinin sahip olduğu, kişiden kişiye farklılık göstermesi, özgünlük	15	<i>Herkesin kendine göre bir değerler sistemi vardır. Bize özgüdür. (Öğrenci, 120, K; 120ÖK) Herkes değerine göre hareket eder. (Öğrenci, 12, E; 12ÖE)</i>
Her toplumun kendine özgü olması açısından değer	Toplumdan topluma farklılık göstermesi, Özgünlük, millete ait,	19	<i>Değer kişiden kişiye toplumdan topluma değişkenlik gösterebilir. Bu durum kişiler tarafından olumsuz algılanmamalıdır çünkü değerlerin farklılığı zenginlik yaratır. (Öğrenci, 118, K; 118ÖK)</i>
Kültürün bir parçası olarak değer	Maddi, manevi, gelenek, görenek, adetler, yaşantı biçimi, kültürel öge	34	<i>Kültürümüzü oluşturan öğelerdendir. Yaşlıların elini öpmek, büyüklerimizin önünde bacak bacak üstüne atmamak gibi. (Öğrenci, 129, K; 129ÖK)</i>
Toplam		68 (%20)	

Diğer 7 tema içinde 2. sırada olan “özgün bir unsur olarak değer” temasında 3 alt tema bulunmaktadır. Bu temayı 68 (%20) tane görüş temsil etmektedir. Değerlerin kültürün bir parçası olduğuna ilişkin düşünceleri barındıran alt tema diğer alt temalara göre daha baskındır. Öğretmen adayları değerlerin kişiden kişiye olacağı gibi toplumdan topluma farklılık gösterdiği düşüncesindedirler. Aynı zamanda değerlerin kültürle ilişkili ve kültürün ayrılmaz bir parçası olduğunu görüşlerinde belirtmişlerdir.

Tablo 6. 5. Tema: Değişim İçinde Olabilme Olasılığı Olarak Değer

<i>Alt Temalar</i>	<i>Kodlamalar</i>	<i>f</i>	<i>Örnek Öğrenci Görüşü</i>
Dinamik bir yapıya sahip olan bir unsur olarak değer	Dinamik, süreklilik, değişim halinde olma	5	<i>Değerler, dinamik ve sürekli dir. Dinamikliği toplumun zaman içindeki değişimine bağlı olarak kendini tamamen değilse de topluma ayak uyduracak şekilde değiştirir. Sürekli dir çünkü yılların birikimiyle günümüze gelmiş ve bizden sonra da devam edecektir. (Öğrenci, 41, K; 41)</i>
Değişime kapalı olan bir unsur olarak değer	Değişmesi zor, katı kurallar, kalıplaşmış yargılar	4	<i>İnsanın ve toplumun değiştirmesi çok zor ve kalıplaşmış yaşam şeklidir. (Öğrenci, 12, E; 12ÖE)</i>
Toplam		9 (%2)	

Diğer ana temalar içinde en az görüşün elde edildiği temadır. 2 alt tema ve 9 (%2) görüşten oluşan tema hakkında öğrencilerin düşünceleri zayıf kalmıştır. Değişimin olup

Sınıf Öğretmeni Adaylarının 'Değer' Kavramına İlişkin Metaforik Algıları

olmadığına dair çatışma yaşayıp tek bir düşüncede fikir birliği sağlayamamışlardır. Nispeten değişime açık olduğunu belirtenlerle birlikte değişime kapalı olduğu ve kesinlikle değiştirilemeyeceğini iddia edenler de bulunmaktadır.

Tablo 7. 6. Tema: Kapsamlı Bir Olgu Olarak Değer

<i>Alt Temalar</i>	<i>Kodlamalar</i>	<i>f</i>	<i>Örnek Öğrenci Görüşü</i>
Kapsamlı Bir Olgu Olarak Değer	Bütün olması, her şey, kültürü oluşturan öğeler, unsurlar, düşünceler, olgular, sistemler bütünü, sevgi saygı hoşgörü...	34	<i>Ahlaki, sosyal vb. her alanın kendine özgü değerleri ve kalıpları vardır. (Öğrenci, 101, K; 101ÖK)</i> <i>Barış, mutluluk, sevgi ve saygı akla gelen ilk değerlerimizdendir. (Öğrenci, 80, K; 80ÖK)</i>
Toplam		34 (%10)	

"Kapsamlı Bir Olgu Olarak Değer" temasını 34 tane görüş temsil etmektedir. Çalışmaya katılan öğretmen adayları da değerlerin birçok unsurdan oluştuğunu dile getirmişlerdir.

Toplumsal değerlerin, sosyal bilimciler tarafından modern ve geleneksel değerler şeklinde bir sınıflandırması da yapılmıştır. Bu sınıflandırmaya göre, evrensellik, eşitlik, doğayla birlik, barışseverlik, özgürlük, insan hakları, demokrasi, bağımsızlık, çevrecilik, refah içinde olmak, sosyal bütünlük, sosyal düzen, sevecen olmak, iyi bir dış görünüş/imaj, kendine saygı, sosyal itibar, çevresinde etkili olmak, hırslı olmak, kontrol gücü, sosyal güç, başarılı olmak, cesur olmak, temizlik, sağlık, zenginlik, yaratıcılık/yapıcılık, araştırmacılık, değişik bir hayat, akıllı olmak, geniş görüşlü olmak, heyecan verici bir hayat ve kendini belirlemek gibi değerler modern; adalet, bilgelik, ciddiyet, kibarlık, dürüstlük, sadakat, sevgi, dostluk, insanlık, şeref, bereket, hayatın anlamı, iç huzuru, maneviyatın önemi, geleneklere saygı, ahlaklı ve faziletli olmak, dindarlık, otoritelere itaat, ait olma hissi, ebeveyn ve yaşlılara saygı, yardımsever olmak, aileye bağlılık, hiyerarşiye (alt-üst ilişkisine) itibar, tutumlu olmak, bir işte kararlı olmak, tedbirli olmak, kendini kontrol etmek, işlerde acele etmemek, iyiliğe müteşekkir olmak, alçak gönüllü olmak, mutedil olmak ve sorumluluk taşımak gibi değerler de geleneksel değerler olarak kabul edilmektedir.(Aydın, 2003).

Tablo 8. 7. Tema: Önem Arz Eden Bir Unsur Olarak Değer

Alt Temalar	Kodlamalar	f	Örnek Öğrenci Görüşü
Birey için önem arz eden bir unsur olarak değer	Önem, onsuz eksik kalmak, birey için çıkış noktası, yozlaşmayı önlemesi, hayata anlam katma, bizi biz yapan, birey için vazgeçilmez olan, bireyin olmazsa olmazı,	38	Değerler, kişilerin hayatında önemli bir yere sahiptir. (Öğrenci, 7, K; 7ÖK)
Toplum için önem arz eden bir unsur olarak değer	Oluşumu sağlama, yüceltme, ayakta tutma, önem, toplumu toplum yapma, aydınlığa ve refaha ulaştırma, yükselme, temel öge, yapı taşı, vazgeçilmez parça, olmazsa olmaz,	37	Toplumun temel taşlarıdır. (Öğrenci, 112, E; 112ÖE) Değerler toplumun temelini oluşturan öğelerdir. (Öğrenci, 20, K; 20ÖK)
Farkında olunması gerekliliği açısından değer	Farkındalık, bilmek, bilinçli olmak	4	Değerlerimizin farkında olmalı ve bilinçli davranmalıyız. (Öğrenci, 57, K; 57ÖK) İnsanlar maddi manevi değerlerini bilmelidir. Değerlerimiz bizim geçmişimizi bilmemizde ve anlamamızda önemli bir yere sahiptir. (Öğrenci, 39, K; 39ÖK)
Toplam		79 (%23)	

7. tema olan “önem arz eden bir unsur olarak değer” teması 79 görüş (%23) ile diğer temalara göre en fazla görüş bildirilen tema olarak belirlenmiştir. Öğrenciler değerlerin farkındalığı konusunda oldukça az görüş bildirmişlerdir.

Sınıf öğretmeni adaylarının değer kavramına ilişkin düşüncelerini en çok “önem arz eden unsur olarak değer”, “özgün bir unsur olarak değer” ve “insanların yaşamına etki eden bir unsur olarak değer” temaları yansıtmaktadır. Öğretmen adaylarının en az görüş belirttiği tema ise “değişim içinde olabilme olasılığı olarak taşıyan değer” temasıdır.

Kategori kapsamına alınmayan düşünceler içinde; değerlere sahip olunmasının gerektiği, evrensel değerlerin olabileceği, değerlerin bir algı, düşünme türü, tutum ve yararı olmayan bir olgu olduğu gibi değişik görüşler de bulunmaktadır.

Üçüncü Alt Amaca İlişkin Bulgular

Bu araştırmadan elde edilen genel bulgulara göre, sınıf öğretmeni adayları değer kavramına ilişkin olarak toplam 107 adet geçerli metafor üretmiştir. Sınıf öğretmeni adaylarının değer kavramına ilişkin ürettikleri metaforlar (Tablo 9)’da sunulmuştur.

Sınıf Öğretmeni Adaylarının 'Değer' Kavramına İlişkin Metaforik Algıları

Tablo 9. Sınıf Öğretmeni Adaylarının Değer Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Metaforik Algıları

<i>Oluşturulan Metafor</i>	<i>f</i>	<i>Oluşturulan Metafor</i>	<i>f</i>
1. Aile	3	41. Kalkan Ve Silah	1
2. Altın	1	42. Kalp	3
3. Anayasanın ilk üç maddesi	1	43. Kan	1
4. Anne	2	44. Kanun	1
5. Arkadaş	1	45. Kıyafet	1
6. Aşk	1	46. Kitap	5
7. Atom çekirdeği	1	47. Kolon	3
8. Ayakkabı	1	48. Kutup yıldızı	1
9. Ayna	2	49. Kuyu	1
10. Bayrak	1	50. Küçük bir boncuk	1
11. Baba	1	51. Lastik	1
12. Bahçıvan	1	52. Mahkeme	1
13. Besin	1	53. Merdiven	1
14. Beton	1	54. Meydan	1
15. Binanın temeli	3	55. Meyve bahçesi	1
16. Bisiklet pedalı	1	56. Nefes	5
17. Cevher	1	57. Oksijen	2
18. Çocuk	2	58. Okul	1
19. Doğma	1	59. Okyanus	4
20. DNA	1	60. Ormanın kralı	1
21. Deniz	1	61. Oyun	1
22. Dil	1	62. Oyuncak	1
23. Elmas	1	63. Öğretmen	1
24. Evlat	1	64. Özgürlük	1
25. Genler	1	65. Para	1
26. Gökyüzü	1	66. Parmak izi	1
27. Güneş	2	67. Renkler	1
28. Garanti belgesi kaybolmuş bozuk telefon	1	68. Saat	1
29. Hava	1	69. Su	4
30. Hazine	1	70. Sorumluluk	1
31. Heykel	1	71. Sıfır	1
32. Hücreler	1	72. Tanrı	1
33. Işık	1	73. Terazî	1
34. İletişim	1	74. Trafik ışıkları	2
35. İnançlar	1	75. Tuz	1
36. İnsan ömrü	1	76. Tablo	1
37. İnşaat demiri	1	77. Yapboz parçası	1
38. İp	1	78. Yapıştırıcı	1
39. Kabartma tozu	1	79. Zimba	1
40. Kalem	1		
<i>Toplam</i>			<i>107</i>

Tablo 9'da araştırmaya katılan sınıf öğretmenliği 4. sınıf öğrencilerinin oluşturdukları metaforlar ve frekanslar gösterilmiştir. En sık kullanılan başat metaforlar "kitap ve nefes" metaforları olmuştur. Bunun dışında "su, okyanus, aile, kolon, binanın temeli ve kalp" sıkça kullanılan metaforlardır.

Oluşturulan metaforlar, öğretmen adaylarının düşüncelerinden oluşan 7 tema altında gösterilmiştir. Sınıf öğretmenliği 4. sınıf öğrencilerinin geliştirdikleri metafor kategorileri (Tablo 10) 'da sunulmuştur.

Tablo 10. Sınıf Öğretmeni Adaylarının Geliştirdikleri Metafor Kategorileri

<i>Kategoriler</i>	<i>Metaforlar</i>	<i>Metafor sayısı</i>	<i>f Kız öğrenci</i>	<i>f Erkek öğrenci</i>	<i>f Öğrenci sayısı</i>
<u>Devamlılığının Sağlanması Açısından Değer</u>					
<i>Sahip çıkılması ve korunması açısından değer</i>	Aşk (1), bayrak (1), kalkan ve silah (1), özgürlük (1), çocuk (2), evlat (1), küçük bir boncuk (1)	7	6	2	8
<i>Nesilden nesile aktarılması açısından değer</i>	Genler (1), DNA (1)	2	1	1	2
<i>Öğretmenlik mesleğinde kazandırılması açısından değer</i>		0	0	0	0
<i>Küçük yaşlardan itibaren kazandırılması açısından değer</i>		0	0	0	0
Toplam		9	7	3	10
<u>İnsanların Yaşamına Etki Eden Bir Unsur Olarak Değer</u>					
<i>İnsan ilişkilerini düzenleyen ve onları bir arada tutan bir unsur olarak değer</i>	İp (1), zımba(1), dil (1), yapıştırıcı(1), beton (1), Terazı (1)	6	2	4	6
<i>İnsanların davranışlarını, karakterini ve kişiliğini biçimlendiren bir unsur olarak değer</i>	Binanın temeli (1), Kabartma tozu (1), jöle (1), oyuncak (1), besin (1), kitap (1), sıfır (1),	7	2	5	7
<i>İnsanların sosyal statüsünü belirleyen bir unsur olarak değer</i>		0	0	0	0
<i>Yol gösterici özelliği açısından değer</i>	Kutup yıldızı (1), kitap (3),	2	3	1	4
Toplam		11	7	10	17
<u>Kurallar Bütünü Olarak Değer</u>					
<i>Toplum tarafından doğru ve ideal olarak kabul görmüş normlar olarak değer</i>	Merdiven (1), meydan (1), dogma (1), kıyafet (1), baba (1), inançlar (1),	6	3	3	6
<i>Toplumun düzenini sağlayıcı unsur olarak değer</i>	Trafik ışıkları (2), ormanın kralı (1), bahçıvan (1), öğretmen (1), sorumluluk (1), Kanun (1),ışık (1)	7	5	3	8
<i>Doğrunun yargılanmasında bir araç olması açısından değer</i>	Mahkeme(1), oyun (1)	2	1	1	2
Toplam		11	9	7	16

Sınıf Öğretmeni Adaylarının 'Değer' Kavramına İlişkin Metaforik Algıları

Tablo 10 Devamı. Sınıf Öğretmeni Adaylarının Geliştirdikleri Metafor Kategorileri

Kategoriler	Metaforlar	Metafor sayısı	f Kız öğrenci	f Erkek öğrenci	f Öğrenci sayısı
Özgün Bir Unsurlar Olarak Değer					
<i>Her insanın kendine özgü olması açısından değer</i>	Lastik (1), kuyu (1), parmak izi (1), tanrı (1)	4	3	1	4
<i>Her toplumun kendine özgü olması açısından değer</i>	Tablo (1), ayna (1), heykel (1)	3	3	0	3
<i>Kültürün bir parçası olarak değer</i>		0	0	0	0
Toplam		7	6	1	7
Değişim İçinde Olabilme Olasılığını Taşıyan Değer					
<i>Dinamik bir yapıya sahip olan bir unsur olarak değer</i>	Saat (1), garanti belgesi kaybolmuş bozuk telefon (1), anayasanın ilk üç maddesi (1)	3	2	1	3
<i>Değişime kapalı olan bir unsur olarak değer</i>		0	0	0	0
Toplam		3	2	1	3
Kapsamlı Bir Olgular Olarak Değer					
<i>Kapsamlı Bir Olgular Olarak Değer</i>	Renkler(1), cevher(1), meyve bahçesi(1), deniz(1), okyanus (4), gökyüzü (1), kitap (1), yapboz (1).	8	6	5	11
Toplam		8	6	5	11
Önem Arz Eden Bir Unsurlar Olarak Değer					
<i>Birey için önem arz eden bir unsur olarak değer</i>	Su (1), kan (1), nefes (3), kalp (3), güneş (1), kitap (1), elmas (1), para (1), anne (1), arkadaş (1), aile (3), hazine (1), tuz (1), iletişim (1), insan ömrü (1), ayakkabı (1),	16	17	5	22
<i>Toplum için önem arz eden bir unsur olarak değer</i>	Atom çekirdeği (1), kalem (1), hücreler (1), binanın temeli (2), bisiklet pedalı (1), inşaat demiri (1), okul (1), kolon (3), oksijen (2), güneş (1), su (3), anne (1),nefes (2), Hava (1),	14	14	7	21
<i>Farkında olunması gerekliliği açısından değer</i>		0	0	0	0
Toplam		30	31	12	43
Genel Toplam		79	68	39	107

Tablo 10’te görüldüğü üzere aşk, güneş, aile, okyanus, kitap, su ve binanın temeli gibi metaforlar 2 veya 3 kategori altında yer almıştır.

Öğrencilerin oluşturduğu metaforların çeşitliliğinden dolayı “*insanların yaşamına etki eden bir unsur olarak değer*” kategorisine, “*yol gösterici özelliği açısından değer*” alt kategorisi; “*kurallar bütünü olarak değer*” kategorisine de “*doğrunun yargılanmasında bir araç olması açısından değer*” alt kategorisi dahil edilmiştir.

“*Önem arz eden bir unsur olarak değer*” kategorisi, katılımcılar ve üretilen metaforlar bakımından yüzdeliğin en fazla olduğu kategoridir. 2. sırada “*insanların yaşamına etki eden bir unsur olarak değer*”, 3. sırada ise “*kurallar bütünü olarak değer*” kategorisi yer almaktadır.

“*Değişim içinde olabilme olasılığı olarak değer*” ve “*özgün bir unsur olarak değer*” kategorileri üretilen metafor ve katılımcı sayısının en az olduğu kategorilerdir.

Bazı alt kategorilerde ise öğretmen adayları kendi düşüncelerine ilişkin hiç metafor üretememişlerdir. Bu alt kategoriler ise şu şekildedir: “*Öğretmenlik mesleğinde kazandırılması açısından değer*”, “*küçük yaşlardan itibaren kazandırılması açısından değer*”, “*insanların sosyal statüsünü belirleyen bir unsur olarak değer*”, “*kültürün bir parçası olarak değer*”, “*değişime kapalı olan bir unsur olarak değer*” ve “*farkında olunması gerekliliği açısından değer*” dir.

Cinsiyet açısından kıyaslama yapıldığında genel olarak kızlar (n:68) erkeklerden (n:39) daha fazla metafor oluşturmuşlardır. Erkekler kızlardan sadece iki alt kategoride daha fazla ve üç alt kategoride eşit sayıda metafor üretebilmişken; “*Her toplumun kendine özgü olması açısından değer*” alt kategorisinde hiç metafor üretememişlerdir.

Araştırma kapsamında katılımcıların belirli bir oranı, değerler hakkındaki düşüncelerini metafor üretimlerine yansıtmışlardır. Düşünce temalarının neredeyse hepsi metafor kategorileriyle içerik olarak aynı kapsamdadır.

7 Kavramsal Kategori

Kategori 1: Devamlılığının Sağlanması Açısından Değer

Bu kategoriye 4 alt kategori, 10 katılımcı ve 9 metafor temsil etmektedir. Bu kategoride kız öğrenciler erkek öğrencilerden daha fazla metafor üretmişlerdir. Öğretmen adayları, 2 alt kategoride belirttikleri görüşlerle ilgili hiç metafor üretiminde bulunamamışlardır. 2 alt kategoride öğretmen adayları tarafından alt kategorilerde oluşturulan bazı metafor örnekleri aşağıda verilmiştir.

Alt Kategori 1. Sahip Çıkılması ve Korunması Açısından Değer

Değerler, kalkan ve silah gibidir çünkü sahip çıkarsak kalkanımız çıkmazsak bize doğrultulmuş bir silah gibidir. (Öğrenci, 60, E)

Değerler, bayrak gibidir çünkü korunması gerekir. (Öğrenci, 7, K; 7ÖK)

Değerler, çocuk gibidir çünkü sahip çıkmak gerekir. (Öğrenci, 132, E; 132ÖE)

Değerler, özgürlük gibidir çünkü bir defa taviz verip kaybedildiğinde yıkımlara sebep olabilir. (Öğrenci, 115, K; 115ÖK)

Alt Kategori 2. Nesilden Nesile Aktarılması Açısından Değer

Değerler, DNA gibidir çünkü nesilden nesile aktarılırlar. (Öğrenci, 69, K; 69ÖK)

Değerler, genler gibidir çünkü anne babadan çocuklara geçebilir. (Öğrenci, 8, E; 8ÖK)

Kategori 2: İnsanların Yaşamına Etki Eden Bir Unsur Olarak Değer

Bu kategoriyi, 4 alt kategori 17 katılımcı ve 11 farklı metafor temsil etmektedir. Ayrıca bu kategoride erkek öğrenciler kız öğrencilerden daha fazla metafor üretmişlerdir. Sınıf öğretmen adayları oluşturdukları metaforlar aşağıda yer alan örneklerdeki gibi tanımlamışlardır.

Alt Kategori 1: İnsan İlişkilerini Düzenleyen Ve Onları Bir Arada Tutan Bir Unsur Olarak Değer

Değerler, zamba gibidir çünkü herkesi birleştirir ve bir araya getirirler. (Öğrenci, 23, E; 23ÖE)

Değerler, ip gibidir çünkü toplumdaki insanları sıkı sıkıya bağlar. (Öğrenci, 13, E; 13ÖE)

Değerler, yapıştırıcı gibidir çünkü insanları bir arada tutar. (Öğrenci, 68, K; 68ÖK)

Değerler, dil gibidir çünkü insanlar arası iletişimi sağlar. (Öğrenci, 99, E; 99ÖE)

Değerler, beton gibidir çünkü toplumu bir arada tutar. (Öğrenci, 92, E; 92ÖE)

Alt Kategori 2: İnsanların Davranışlarını, Karakterini Ve Kişiliğini Biçimlendiren Bir Unsur Olarak Değer

Değerler, jöle gibidir çünkü jöle nasıl saçı şekillendiriyor ise değerler de insanların kişiliğini şekillendirir. (Öğrenci, 109, E; 109ÖE)

Değerler, besin gibidir çünkü insan da değerlerinden beslenir ve ona uygun bir profil sergiler. (Öğrenci, 105, E; 105ÖE)

Değerler, sıfır gibidir çünkü kişilik bir ise birin sağına koyulan sıfır kişilik değerini yükseltir. (Öğrenci, 88, E; 88ÖE)

Değerler, binanın temeli gibidir çünkü değerler olmadan insanların kişiliği ve karakterleri eksik kalır. (Öğrenci, 9, E; 9ÖE)

Alt Kategori 3: Yol Gösterici Özelliği Açısından Değer

Değerler, kitaplar gibidir çünkü insana yön verir. (Öğrenci, 43, K; 43ÖK)

Değerler, kutup yıldızı gibidir çünkü kaybolduğunuzu sansanız da gökyüzüne baktığınızda yolunuzu bulabilirsiniz. Değerler de bize yön verir. (Öğrenci, 16, K; 16ÖK)

Kategori 3: Kurallar Bütünü Olarak Değer

Bu kategoriyi 3 alt kategori, 16 katılımcı ve 11 metafor temsil etmektedir. Lastik, kuyu, film, parmak izi ve tanrı metaforları değerlerin kişiye özel olduğunu açıklamak için üretilmiştir. Kız öğrenciler erkek öğrencilere göre daha fazla metafor üretmişlerdir. Bu metaforlara ilişkin bazı örnekler aşağıda yer almaktadır.

Alt kategori 1: Toplum tarafından doğru ve ideal olarak kabul görmüş normlar olarak değer

Değerler, meydan gibidir çünkü bir grup insanın ortak düşüncelerinin bulunduğu yer gibidir. (Öğrenci, 34, K; 34ÖK)

Değerler, kıyafet gibidir çünkü doğumla üzerimize giydirilir ve biz de bunu kabul ederiz. (Öğrenci, 79, K; 79ÖK)

Değerler, dogma gibidir çünkü eleştirilemez, sorgulanmasına izin verilemez. (Öğrenci, 51, E; 51ÖE)

Değerler, inançlar gibidir çünkü günlük hayatta nerede nasıl davranacağımızı öğretir. (Öğrenci, 112, E; 112ÖE)

Alt Kategori 2: Toplumun Düzenini Sağlayıcı Unsur Olarak Değer

Değerler, trafik ışıkları gibidir çünkü nasıl trafik levhaları ve ışıkları trafiği düzenliyorsa değerler de hayatımızı düzenler. (Öğrenci, 40, K; 40ÖK)

Değerler, kanun gibidir çünkü değerler toplumun düzenini sağlar. (Öğrenci, 14, E; 14ÖE)

Değerler, bahçıvan gibidir çünkü bahçıvan nasıl iyi bir iş yapar güzel bir görüntü ortaya çıkarıyorsa değerlerde toplumu güzelleştirir. (Öğrenci, 63, K; 63ÖK)

Değerler, öğretmen gibidir çünkü yokluğunda sınıfta bir kargaşa çıkar. (Öğrenci, 110, E; 110ÖE)

Alt Kategori 3: Doğrunun Yargılanmasında Bir Araç Olması Açısından Değer

Değerler, oyun gibidir çünkü değerlerin kuralları vardır. (Öğrenci, 130, K; 130ÖK)

Değerler, mahkeme gibidir çünkü mahkemenin insanların yaptıklarını değerlendirdiği gibi değerlerde insanların yaptıkları eylemleri değerlendirir. (Öğrenci, 47, E; 47ÖE)

Kategori 4: Özgün Bir Unsur Olarak Değer

Bu kategoriyi 3 farklı alt kategori, 7 katılımcı ve 7 farklı metafor temsil etmektedir. Kız öğrenciler erkek öğrencilerden daha fazla metafor oluşturmuşlardır. 'Kültürün bir parçası olarak değer' alt kategorisiyle ilgili hiç metafor üretimi olmamıştır. üretilen metaforlara ilişkin bazı örnekler aşağıda yer almaktadır.

Alt Kategori 1: Her İnsanın Kendine Özgü Olması Açısından Değer

Değerler, parmak izi gibidir çünkü kişiden kişiye farklılık gösterir. İnsanların sahip oldukları değerler birbirinden farklıdır. (Öğrenci, 118, K; 118ÖK)

Değerler, lastik gibidir çünkü var olan değerleri herkes kendince yorumlar ve değerlendirir. Nereye çekersen oraya giderler. (Öğrenci, 18, K; 18ÖK)

Değerler, kuyu gibidir çünkü derinliği kişiden kişiye değişir. (Öğrenci, 17, K; 17ÖK)

Alt Kategori 2: Her Toplumun Kendine Özgü Olması Açısından Değer

Değerler, tablo gibidir çünkü bir ressamın eseri gibi topluma özgüdür. (Öğrenci, 62, K; 62ÖK)

Değerler, ayna gibidir çünkü kültürü, geleneği ve kafa yapısını yansıtır. (Öğrenci, 80, K; 80ÖK)

Kategori 5: Değişim İçinde Olabilme Olasılığını Taşıyan Değer

Bu kategoriye 2 alt kategori, 9 katılımcı ve 7 farklı metafor temsil etmektedir. Değişime kapalı olan bir unsur olarak değer düşüncesinde olan öğrenciler bu alt kategoriyle ilgili metafor üretiminde bulunamamışlardır. Kız öğrenciler erkek öğrencilerden daha fazla metafor oluşturmuşlardır. Bu metaforlara ilişkin bazı örnekler aşağıda yer almaktadır.

Alt Kategori 1: Dinamik Bir Yapıya Sahip Olan Bir Unsur Olarak Değer

Değerler, anayasanın ilk üç maddesi gibidir çünkü değiştirilemez. Değiştirilmesi teklif dahi edilemez. (Öğrenci, 131, E;131ÖE)

Değerler, saat gibidir çünkü sürekli akıp gider ve değişir. (Öğrenci, 127, K; 127ÖK)

Değerler, garanti belgesini kaybettiğimiz bozuk telefon gibidir çünkü değiştirmek istesek de zordur. (Öğrenci, 100, K; 100ÖK)

Kategori 6: Kapsamlı Bir Olgu Olarak Değer

Bu kategorideki renkler, cevher, meyve bahçesi, deniz, okyanus, gökyüzü ve kitap metaforları içerik olarak değerlerin kapsamlı olduğunu ifade etmişlerdir. Bu kategoriye 8 katılımcı ve 11 farklı metafor temsil etmektedir. Kız öğrenciler erkek öğrencilere göre nispeten daha fazla metafor oluşturmuşlardır. Bu metaforlara ilişkin bazı örnekler aşağıda yer almaktadır.

Değerler, renkler gibidir çünkü her bir renk ayrı bir değeri yansıtır. (Öğrenci, 19, E; 19ÖE)

Değerler, meyve bahçesi gibidir çünkü her bir değer bize meyvedir. Hepsi ayrı bir güzellik sunar. (Öğrenci, 76, K; 76ÖK)

Değerler, deniz gibidir çünkü ucu bucağı yoktur ve içinde bir sürü unsuru barındırır. (Öğrenci, 86, K; 86ÖK)

Değerler, okyanus gibidir çünkü ucu bucağı bilinmez birer derinliktir. (Öğrenci, 45, K;45ÖK)

Değerler, cevher gibidir çünkü her değer kendine özgü değerli tarafları vardır. (Öğrenci, 10, E; 10ÖE)

Kategori 7: Önem Arz Eden Bir Unsur Olarak Değer

Bu kategoriye 3 alt kategori, 30 katılımcı ve 43 metafor temsil etmektedir. 'Farkında olunması gerekliliği açısından değer' alt kategorisinde metafor üretimi yoktur. En fazla katılımcı ve metaforun bulunduğu bu kategoride kızlar erkeklerin neredeyse 3 katı kadar metafor üretebilmişlerdir. Üretilen metaforların bazıları şu şekildedir:

Alt Kategori 1: Birey İçin Önem Arz Eden Bir Unsur Olarak Değer

Değerler, kan gibidir çünkü nasıl biyolojik olarak hayatta kalmamız için kana ihtiyacımız varsa ruhsal yani manevi anlamda hayatta kalabilmemiz için değerlere ihtiyacımız vardır. (Öğrenci, 36, K; 36ÖK)

Değerler, kalp gibidir çünkü insan nasıl kalbi atmadan yaşayamıyorsa değerleri olmadan da yaşayamaz. (Öğrenci, 67, K; 67ÖK)

Değerler, tuz gibidir çünkü değerler olmazsa hayattan tad alınmaz. (Öğrenci, 77, K; 77ÖK)

Değerler, hazine gibidir çünkü bir insanda ne kadar fazla değer mevcutsa o kadar parlar ve statüsü yükselir. (Öğrenci, 121, K; 121ÖK)

Değerler, ayakkabı gibidir çünkü nasıl ayakkabınız olmadan yalın ayak dolaşamazsanız değerleriniz olmadan da yaşanan hayat bir şeye benzemez. (Öğrenci, 113, K; 113 ÖK)

Değerler, para gibidir çünkü yaşamımız için olmazsa olmazdır. (Öğrenci, 117, E; 117ÖE)

Alt Kategori 2 :Toplum İçin Önem Arz Eden Bir Unsur Olarak Değer

Değerler, bisikletin pedalı gibidir çünkü her şey tam olsa bile pedal olmadan bisiklet hareket edemez. Toplum içinde değerler gereklidir. (Öğrenci, 61, K; 61ÖK)

Değerler, hücreler gibidir çünkü hücreler nasıl birleşip dokuları oluşturuyorsa değerlerde birleşip toplumu oluşturur. (Öğrenci, 44, K; 44ÖK)

Değerler, atom çekirdeği gibidir çünkü merkezde bulunur. Değerler de toplumun merkezindedir. (Öğrenci, 5, E; 5ÖE)

Değerler, kolon gibidir çünkü bina nasıl kolon sayesinde ayakta kalıyorsa kültürler de değerlerle ayakta kalır. (Öğrenci, 27, E; 27ÖE)

Değerler, kolon gibidir çünkü toplumu ve milleti ayakta tutar. (Öğrenci, 87, E; 87ÖE)

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu çalışmada sınıf öğretmeni adaylarının değer kavramına yönelik düşünceleri metafor yardımıyla ortaya konulmaya çalışılmıştır. Elde edilen bulgular dâhilinde sınıf öğretmeni adaylarının değerlere ilişkin düşüncelerine dair 330 tane görüşe ulaşılmıştır. Bu görüşler, ortak özellikleri barındırması açısından gruplandırılarak 7 ana temaya ayrılmıştır. Bu temalar ise 'Devamlılığının Sağlanması Açısından Değer, İnsanların Yaşamına Etki Eden Bir Unsur Olarak Değer, Kurallar Bütünü Olarak Değer, Özgün Bir Unsur Olarak Değer, Değişim İçinde Olabilme Olasılığı Olarak Değer, Kapsamlı Bir Olgu Olarak Değer, Önem Arz Eden Bir Unsur Olarak Değer' ana temalarıdır.

Öğretmen adaylarına verilen formlarda değerler..... gibidir, çünkü..... şeklindeki soruyu cevaplamaları istenmiştir. Bunun sonucu 28 tane form elenerek 107 tane metafor elde edilmiştir. En sık kullanılan başat metaforlar "kitap ve nefes" metaforlarıdır. Bunun dışında "su, okyanus, aile, kolon, binanın temeli, güneş ve kalp" sıkça kullanılan metaforlardandır.

Araştırma sonucu ortaya çıkan 107 metafor, öğretmen adaylarının düşüncelerinin sınıflandırılması ile ortaya çıkan 7 ana temanın altında kategorilere yerleştirilmiştir. Bu

Sınıf Öğretmeni Adaylarının 'Değer' Kavramına İlişkin Metaforik Algıları

sayede adayların düşüncelerinin metaforik algularına yansımaları ortaya çıkarılmak istemiştir. Verilere göre öğretmen adaylarının değerler hakkında yaptıkları açıklamaların büyük bir kısmı, oluşturdukları metaforları desteklemektedir. Çalışmaya katılan 135 öğrenciden 37'si dışında 98 öğrenci, düşüncesi ile tutarlı bir şekilde metafor üretebilmiştir. İçerik ve sayısal özelliklerinin benzer olması durumu adayların düşünce ve metaforlarının arasındaki tutarlılığı artırmaktadır.

Öğrencilerin oluşturduğu metaforların çeşitliliğinden dolayı *"insanların yaşamına etki eden bir unsur olarak değer"* kategorisine, *"yol gösterici özelliği açısından değer"* alt kategorisi; *"kurallar bütünü olarak değer"* kategorisine de *"doğrunun yargılanmasında bir araç olması açısından değer"* alt kategorisi dahil edilmiştir.

Sınıf öğretmeni adaylarının değer kavramına ilişkin düşünceleri en çok ' önem arz eden unsur olarak değer' temasında (n:79, %23) toplanmış. Oluşturulan metaforlarda da katılımcının ve metaforun en çok üretildiği kategori yine *"önem arz eden unsur olarak değer"* kategorisi olmuştur. Bu kategori, öğrencilerin değerlere ilişkin metaforik algularını en iyi yansıttıkları kategoridir. Formdaki düşüncelerine göre sınıf öğretmeni adayları için değerler önemlidir. Düşüncelerini dile getirirken ifadelerinde değerlerin günlük hayatın bir parçası ve vazgeçilmez unsurları olduğunu belirtmişlerdir.

"Özgün bir unsur olarak değer" (n:68 %20), *"insanların yaşamına etki eden bir unsur olarak değer"* (n:55 %16) ve *"kurallar bütünü olarak değer"* (n: 44 %13) temaları da sırasıyla görüşlerin sıklık gösterdiği temalardır. Oluşturulan metaforlarda da katılımcı ve metafor sayısının fazla olduğu kategoriler sırasıyla *"kurallar bütünü olarak değer"*, *"insanların yaşamına etki eden bir unsur olarak değer"* ve *"kapsamlı bir olgu olarak değer"* kategorileridir. Görüldüğü üzere öğrencilerin düşünceleri ile oluşturduğu metaforlar içerik ve sıklık açısından birebir aynı olmasa da paralellik göstermektedir. Sınıf öğretmeni adayları değerlerin insanlar arasındaki ilişkileri etkilediğini, bireylerin davranışlarında ve alacağı kararlarda rehber olduğunu düşüncelerinde ifade etmişlerdir.

Öğretmen adaylarının en az görüş belirttiği tema ise *"değişim içinde olabilme olasılığı olarak değer"* temasıdır.(n:9, %2). Metafor kategorilerinde de *"değişim içinde olabilme olasılığı olarak değer"* kategorisi yüzdeliğin en düşük olduğu gruptur. Öğrenciler değişim hakkında iki farklı görüş arasında kalmışlardır. Küçük bir kısmı değişim göstermektedir. Yine küçük bir dilimi katı ve değiştirilmesi zor kurallar olduğunu söylemiştir.

Yazıcı'ya (2013) göre ise toplumsal değerlerin değişimi, eski değerlerin ve normların etkilerinin zayıfladığı fakat tamamen kaybolmadığı, bu arada yeni değerlerin ise henüz tam olarak benimsenmediği bir sürecin sonucunda, yeni değerlerin mevcut değerlerin yerini alacak düzeyde benimsenmesiyle gerçekleşmektedir. Bu noktalara ek olarak, değerlerin değişime açık yapılar olduklarını belirtmek gerekir; özellikle de, zaman içinde ortaya çıkan gereksinimleri karşılamak için değer önceliklerinde değişiklikler olabilir (Kağıtçıbaşı ve Kuşdil, 2000).

135 tane öğretmen adayının görüşleri alt tema boyutunda incelendiğinde;

- Görüşlerin en fazla olduğu alt tema: 'Birey için önem arz eden bir unsur olarak değer',
- Görüşlerin sıklık gösterdiği alt temalar: 'Toplum için önem arz eden bir unsur olarak değer, kültürün bir parçası olarak değer, kapsamlı bir olgu olarak değer, insan ilişkilerini düzenleyen ve onları bir arada tutan bir unsur olarak değer',
- Görüşlerin oldukça sınırlı olduğu alt temalar: "küçük yaşlardan itibaren kazandırılması açısından değer" (n:2), "öğretmenlik mesleğinde kazandırılması açısından değer" (n:4), "farkında olunması gerekliliği açısından değer" (n:4), "değişime kapalı olan bir unsur olarak değer" (n:4), ve "dinamik bir yapıya sahip olan bir unsur olarak değer" (n:5) şeklindedir.

Bunu takiben oluşturulan metaforların bazı alt kategorilerinde ise öğretmen adayları kendi düşüncelerine ilişkin hiç metafor üretememişlerdir. Bu alt kategoriler ise: "öğretmenlik mesleğinde kazandırılması açısından değer", "küçük yaşlardan itibaren kazandırılması açısından değer", "insanların sosyal statüsünü belirleyen bir unsur olarak değer", "kültürün bir parçası olarak değer", "değişime kapalı olan bir unsur olarak değer" ve "farkında olunması gerekliliği açısından değer" şeklindedir. Görüldüğü üzere bu durum metaforların kişisel düşünce ürünü olduğu gerçeğini desteklemektedir.

Araştırmaya katılan 135 öğrenciden yalnız 2'si değerlerin küçük yaşlardan itibaren, 4'ü de öğretmenlik mesleğinde kazandırılması gerektiğini belirtmiştir. Değerlerin oluşması ve yerleşmesi gelişimin erken dönemlerinde ailede kazanılmaya başlanır ve kişiliğin oluştuğu dönemlere kadar devam eder. Çocuklarda temel değerleri geliştirmek ilk önce anne ve babaların daha sonra eğitimcilerin görevidir. Çocukta yanlış gelişmiş bir değeri arzulanan başka bir değerle değiştirmek, yeni bir değeri yerleştirmekten çok daha zordur (Bal, 2004). Bu nedenle değerlerin, meslek hayatında öğrencilere en iyi şekilde aktarılması ve değerlerin

Sınıf Öğretmeni Adaylarının 'Değer' Kavramına İlişkin Metaforik Algıları

farkındalığının oluşturulması bilinci lisans eğitimi sürecinde sağlanmalıdır. Üniversitelerin, eğitim fakültelerinin, öğretmen yetiştiren bölümlerinde, değerler eğitimi ile ilgili bir ders yer almamaktadır. Bu durum ileriki yaşamlarında geleceğin öğretmenleri olacak öğrencilerin, değer yargıları ve değerler eğitimi konularında yeterince eğitimsel bilgiye sahip olmamaları sorununu ortaya çıkarmaktadır. (Yazıcı, 2006).

“Özgün bir unsur olarak değer” temada yer alan *“kültürün bir parçası olarak değer”* alt temasının, diğer alt temalara göre daha çok katılımcısı (n:34) vardır. Buna karşılık *“kültürün bir parçası olarak değer”* alt kategorisinde hiç metafor üretimi yapılmamıştır.

Değer kavramına yönelik öğretmen ve öğrenci görüşlerini ortaya çıkarıcı akademik çalışmalar yeterli değildir. Bu alanda yapılacak olan çalışmalar artırılmalıdır.

Benzer araştırmalar farklı sınıf seviyelerinde karşılaştırma amaçlı uygulanabilir.

Yapılandırmacı yaklaşımla gündeme gelmiş olan tekniklerden biri olan metafor tekniği önemi ve uygulanışı hakkında öğretmenler bilgilendirilip uygulamaya teşvik edilmelidir.

İlköğretim çağındaki öğrenciler için soyut olan konular metafor tekniğiyle zenginleştirilerek sunulabilir. Bu yüzden öğretmenler, bilhassa somut işlemler dönemindeki öğrencilerin anlayamadığı soyut konuların (demokrasi, insan hakları, özgürlük, cumhuriyet vs.) öğretiminde bu tekniği kullanabilirler.

Çalışma kapsamındaki metaforlar, lisans programındaki değerlerin anlatımında örnek olarak veya çeşitli şekillerde düzenlenerek öğretim materyali olarak kullanılabilir. Metaforların sınıf içerisinde öğrencilerin özellikle zor kavram ve terimleri daha iyi anlamaları, soyut kavramların somutlaştırmaları ve görselleştirmeleri için son derece yararlı olduğu, öğrendikleri bilgilerin akıllarında daha uzun süre kalmasını ve daha kolay hatırlanmasını sağladığı ayrıca öğrenmeye motivasyonu arttırdığı söylenebilir.

Sınıf öğretmeni adaylarının değerlerin devamlılığının sağlanmasında; kendi rollerinin önemini farkındalığını sağlama adına seminer, sempozyum veya konferanslar verilerek sınıf öğretmen adaylarını bilinçlendirme yolu tercih edilebilir. Buna ek olarak, değerlerin devamlılığının sağlanabilmesi adına sınıf öğretmeni adayları ile proje çalışmaları yapılabilir.

Alan eğitimi lisans derslerinde değer kavramının her ders için bir yapı taşı olduğu gerçeği daha derin olarak ele alınabilir.

Değerlerin tanımını, niteliklerini, önemini benimsetebilme adına yakın zamanda seçmeli ders olarak verilmeye başlanan 'değerler eğitimi ve öğretimi' dersi, zorunlu ders olarak lisans programlarına dahil edilebilir.

Kaynakça

- Akbaş, O. (2004). *Türk Milli Eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim 2. kademedeki gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi: Ankara.
- Aktepe, V. (2010). *İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde "yardımseverlik" değerinin etkinlik temelli öğretimi ve öğrencilerin tutumlarına etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi: Ankara.
- Aral, D. (2008). *Milli Eğitim Bakanlığı'nun hazırladığı 6. sınıf türkçe ders kitabında yer alan değerler üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Bolu.
- Avcı, N. (2004). *Üniversite gençlerinin bireysel ve toplumsal değerlere ilgi ve bakışı Süleyman Demirel Üniversitesi örneği*. 'Değerler Ve Eğitimi Uluslar Arası Sempozyumu'. 26- 28 Kasım. İstanbul. S. 819- 851.
- Aydın, M. (2003). "Gençliğin değer algısı: Konya örneği", *Değer Eğitimi Dergisi*, 3, 129-130.
- Bal, U. G. (2004). *Çocuklar ve değerler eğitimi*. *Çoluk Çocuk Dergisi*. 45, 18-20.
- Balcı, N. (2008). *İlköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler dersinde değer eğitiminin etkililiği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: İstanbul.
- Balcı, F.A. ve Yanpar, Yelken T. (2010). İlköğretim öğretmenlerinin "değer" kavramına yükledikleri anlamlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39, 81-90.
- Cerit, Y. (2008). Öğretmen kavramı ile ilgili metaforlara ilişkin öğrenci, öğretmen ve yöneticilerin görüşleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(4), 693-712.
- Çelikten, M.(2006).Kültür ve öğretmen metaforları. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı, 21 Yıl : 2006/2,s.269-28.
- Coşkun, M. (2010). Lise öğrencilerinin iklim kavramıyla ilgili metaforları (Zihinsel İmgeleri). *Turkish Studies. International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish and Turkic*. Volume 5, Issue 3.

Sınıf Öğretmeni Adaylarının 'Değer' Kavramına İlişkin Metaforik Algıları

- Doğan, S., Uğurlu, C, T., ve Çetinkaya, M. (2013). Öğretmenlerin değerler eğitimi üzerine görüşleri (Nitel Bir Çalışma). VI. *Ulusal Lisansüstü Eğitim Sempozyumu Bildiriler Kitapçığı*, s. 91-97.
- Elbir, B, Bağcı, C. (2013). Değerler Eğitimi Üzerine Yapılmış Lisansüstü Düzeyindeki Çalışmaların Değerlendirilmesi. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(1), 1321-1333
- Girmen, P. (2007). *İlköğretim öğrencilerinin konuşma ve yazma sürecinde metaforlardan yararlanma durumları*. Yayınlanmış doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Eskişehir.
- Gömlüksiz, M., N.,(2004). Lise öğrencilerinin toplumsal değerlere ilişkin tutumları: elazığ ili örneği. 'Değerler Ve Eğitimi Uluslar Arası Sempozyumu'. 26- 28 Kasım. İstanbul. S. 727-742
- Güven, B. ve Güven, S.(2009). İlköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde metafor oluşturma becerilerine ilişkin nicel bir inceleme. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17(2), 503-512.
- Güzel, Candan, D. ve Ergen, G. (2014). 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Temel Evrensel Değerleri İçermesi Bakımından İncelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (1), 134-161.
- Kuçuradi, I. (1998). İnsan ve değerleri. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Kuşdil E. ve Kağıtçıbaşı. Ç. (2000). Türk öğretmenlerinin değer yönelimleri ve schwartz değer kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(45), 59-76.
- Lakoff, G. ve Johnson M. (2005). *Metaforlar hayat anlam ve dil* (Çeviren: Gökhan Yavuz Demir). İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- MEB. (2005). *İlköğretim 1., 2. ve 3. sınıflar hayat bilgisi dersi öğretim programı ve öğretmen klavuzu*. Talim Terbiye Kurul Başkanlığı, Ankara.
- Ocak, G. ve Gündüz, M. (2006). Eğitim fakültesini yeni kazanan öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine giriş dersini almadan ve aldıktan sonra öğretmenlik mesleği hakkındaki metaforlarının karşılaştırılması. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (2), 293- 310.
- Özgüven, İ. Ethem. (1994). *Psikolojik testler*. Ankara: Yeni Doğu Matbaası.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative methods and evaluation methods*. London: Sage Publications.

- Saban, A., Koçbeker, B. N. ve Saban, A. (2005). Öğretmen adaylarının öğretmen kavramına ilişkin sahip oldukları metaforlar. *XIV. Eğitim Bilimleri Kongresi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli, 28-30 Eylül.*
- Saban, A. (2008). Okula ilişkin metaforlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 55, 459-496.*
- Tamimi, Y. (2005). *Örgüt kültürünün metaforlarla analizi.* Yayımlanmış yüksek lisans tezi. Osmangazi Üniversitesi: Eskişehir.
- TDK. (2015). Büyük Türkçe Sözlük. <http://tdk.gov.tr> adresinden 15.03.2015 tarihinde erişildi.
- Yaşar, Ş. ve Girmen, P. (2012). İlköğretim öğrencilerinin konuşma ve yazma sürecinde metaforlardan yararlanma durumları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 8(3), 13-23.*
- Yazıcı, K.(2006). Değerler eğitimi'ne genel bir bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları, 19(19), 499.*
- Yazıcı, M.(2013). Toplumsal Değişim ve Sosyal Değerler. *Turkish Studies – International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/8 Summer p. 1489-1501.*
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.